

สิ้นไปจากใจไม่มีอะไรมาให้พาสุนัขพาเขา จำต้องพะรุงพะรังกันไปกับสิ่งเหล่านี้

คิดไปพูดไปก็รู้สึกสลดสังเวชที่นักปฏิบัติเรา ไม่เห็นความพันทุกข์เป็นธรรมมีคุณค่า ยิ่งไปกว่ากิเลสที่เคยทรมาณใจ โดยเห็นความหวังปากหวังท้องเป็นของสำคัญกว่าความปล่อยวางเพื่อความหลุดพ้น ผู้กระหึ่มในธรรมเห็นครูอาจารย์พากันดำเนินเด็ดเดี่ยวอาจหาญเพียงไร ก็ยังมีความบากบั่นมั่นใจต่อความเพียรของตนยิ่งขึ้นเพียงนั้น สมกับมาศึกษาอบรมเพื่ออรรถเพื่อธรรมเพื่อความหลุดพ้น โยนกิเลสกองทุกข์ออกจากใจจริง ๆ ท่านก็คนเราก็คอน ท่านก็ใจเราก็คอน ท่านทนได้เราก็คอนได้ ท่านถึงไหนเราจะพยายามให้ถึงนั้น ไม่ยอมถอยหลังให้กิเลสหัวเราะเย้ยหยันได้ ท่านหลุดพ้นเราก็คอนจะพยายามให้หลุดพ้นตามท่านจนได้ กิเลสท่านกับกิเลสเรามีอยู่เพียงหัวใจดวงเดียวเสมอกัน มิได้กองรอยคอบทับถมเพิ่มพูนอยู่ข้างหน้าข้างหลังเท่าภูเขาป่าไม้อะไรเลย ผู้มีความสนใจใฝ่ต่อการศึกษาอบรมเพื่อตนเพื่อธรรมจริง ๆ ดังกล่าวมานี้ ผมแน่ใจด้วยว่าต้องมีวันผ่านพ้นไปได้ในวันหนึ่งข้างหน้าแน่นอน

การปฏิบัติต่อบริหารต่าง ๆ เช่น การปะการชุนหรือตัดแปลงซ่อมแซมไปตามกรณีนั้น ก็เพราะเห็นคุณค่าแห่งธรรมเหล่านี้มาประจักษ์ และความเป็นห่วงหวั่นคุณจะไม่มีความเจริญในกาลต่อไป เพราะสมัยนี้มักมีแต่กรรมฐานซึ่งเกียจมักง่าย ทำอะไรก็มักจะทำแบบสุกเอาเผากินกันเสียมาก พอเผาสุกบ้างก็กินหมดไปกับปากกับท้องกับกองไฟพร้อม ๆ กัน ไม่มีอะไรเหลือเพื่อวันพรุ่งนี้ (นี้หมายความว่า พอออกจากที่ภาวนาก็ไม่มีคุณธรรมมีความสงบเย็นเป็นต้นเหลืออยู่ ปลิวไปกับอารมณ์เสียหมด)

กิจการที่ผมทำนั้น ผมเชื่ออย่างฝังใจว่าเป็นอริยกิจอริยประเพณีที่ท่านดำเนินกันมา เพราะเป็นกิจที่ทำด้วยความเห็นภัยไม่ลืมนอน มิใช่แบบลิงที่ทั้งกินทั้งทิ้งทั้งคว่ำหาของใหม่ไม่สนใจกับของเก่าที่ยังพอกินเป็นอาหารอยู่เลย ถ้าเป็นคนก็แบบบ้าตื่นสมัยนั้นแล จะมีหลักใจพอเป็นหลักเกณฑ์เพื่อทรงทรัพย์สมบัติได้อะไรกัน ใส่เสื้อกางเกงเครื่องนุ่งห่มใช้สอยต่าง ๆ เพียงตัวหรือผืนละहनสองหนก็หาว่าเก่าว่าคร่ำครึล้าสมัยไม่ทันเขาก็ทิ้ง แล้วคว่ำหาใหม่ราวกับเงินทองไหลมาเองเหมือนน้ำมหาสมุทรสาครฉะนั้น โดยมีได้คำนึงว่าแม้จะเอาสิ่งที่มีราคาแพงวดมากมายเพียงไรมาประดับตกแต่ง ก็คือคน ๆ เดียวกับผู้กำลังเพ้อ ๆ อยู่นั่นแล จะหาคุณค่าสาระอันยิ่งยวดมาจากไหน สวมใส่ประดับประดาเข้าไปแล้วก็เท่าเดิม นิสัยดีชั่วก็เท่าเดิม ถ้าไม่ปฏิบัติตัวให้มีคุณค่าด้วยความประพฤติ

เพราะคนเรามีคุณค่าอยู่กับความรู้วิชาและความประพฤติตัวต่างหาก มิได้มีอยู่กับเครื่องประดับประดาอะไรเลย พอที่จะหลงหลับจนไม่รู้จักตื่นกัน นอกจากทำเพื่อหลอกคน

ที่ตาฝ้าฟางให้หลงตามแบบกระต่ายตื่นตูม และวิ่งจนแข่งหักขาหักไปตาม ๆ กันเท่านั้น ไม่เห็นมีอะไรที่น่าชมว่าเขามีคุณค่าขึ้นเป็นกอง เพราะการแต่งตัวด้วยเครื่องหุหุราที่ร่อยผลัดผันเปลี่ยนวันหนึ่งหลาย ๆ ชุด สิ่งที่ได้รับอย่างหลักไม่ผันก็คือความเสียนิสัย ใจร้าย ใจไม่มีหลัก ไม่เป็นตัวของตัวเองได้ด้วยหลักเกณฑ์ที่ดี สร้างความฉิบหายแก่ตนและสังคมตลอดอนุชนรุ่นหลังให้หลงตามกันไปไม่สิ้นสุด นี่คือผลไม่ดีที่ต้องติดตามแน่นอน ใครทำก็ผู้นั้นต้องประจักษ์กับตัว ไม่ต้องหากกรรมการมาตัดสินให้ลำบากเหมือนประกวดสิ่งของต่าง ๆ สิ่งที่ย่อมทราบว่ายั่ว ดีก็ย่อมทราบว่ายั่ว ทุกข์ย่อมทราบว่ายั่ว สุขย่อมทราบว่ายั่ว รู้อยู่กับตัวไม่จำเป็นต้องให้ใครบอกถึงจะทราบ

การปฏิบัติธรรมก็เช่นกัน ท่านที่ปฏิบัติมาก่อนท่านได้รับผลเป็นที่พอใจมาแล้ว จึงได้วางแผนที่ถูกไว้ให้ดำเนินตาม ยังจะหาเรื่องว่าลำบากคร่ำครึล้าสมัย ไม่ลงใจที่จะปฏิบัติตามท่านด้วยความเต็มใจอยู่แล้วก็หมดหนทาง เหมือนคนตายไม่รู้จักดีชั่วสุขทุกข์อะไร ท่านนั้น รองจากนั้นลงมาก็ปฏิบัติตัวแบบลิง ไม่ต้องมีกฎมีระเบียบข้อบังคับกัน อยากทำอะไรก็ปล่อยให้ไปไปตามนิสัยสัตว์ที่ไม่รู้ภาษา แต่เราเป็นคนเป็นพระ จะทำอย่างนั้นก็อยู่กับโลกเขาไม่ได้ ต้องถูกไล่เข้าไปอยู่ในป่าช้ากับคนตาย หรือถูกไล่เข้าไปอยู่ในป่ากับฝูงลิง แต่ก็จะไม่ยอมไปเพราะยังถือว่าตัวเป็นคน ยังมีชีวิตอยู่ มิใช่คนตาย และถือว่าตัวเป็นคน มิใช่ลิง จะไปอยู่ในที่เช่นนั้นไม่ได้ ก็จะกลายเป็นคนขวางโลกขวางธรรมอยู่รำไป และทำให้สังคมรังเกียจเดือดร้อนไปด้วย

การปฏิบัติธรรมแบบสะเทินน้ำสะเทินบกไม่เอาจริงเอาจัง เป็นเรื่องขวางวงปฏิบัติอย่างนี้แล แล้วยังเป็นกรรมฐานกาฝากในวงปฏิบัติแผงหมู่แผงคณะผู้ตั้งใจทำจริงไปด้วย ไม่ยอมแยกจากวงคณะให้หายเปื้อนหายกลิ่นสาบโคลน เพื่อมีผู้มาติดต่อสอบถามธรรมะธัมโมบ้าง จะได้คุยไม้กับเขาด้วยว่า เป็นพระรัตนตรัยธรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่น ท่านอาจารย์เสาร์ แล้วชายครูชายอาจารย์กินไปเรื่อย ๆ ยิ่งกว่าปลาเน่าในตลาดเสียอีก

การกล่าวทั้งนี้ ผมมิได้ตั้งใจตำหนิต่านว่าเป็นพระกรรมฐานดังกล่าวมาแต่อย่างใด แต่อะไรที่จะเป็นคติแก่หมู่เพื่อนและวงคณะในฐานะผมเป็นอาจารย์ ก็จำต้องตักเตือนสั่งสอน เพื่อรู้หนทางหลบหลีกปลีกตัวและเลือกปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ผลย่อมเป็นของท่านทั้งหลายเอง ผมก็นับวันแก่ชราลงทุกวันเวลา ต่อไปก็หวังในหมู่คณะจะบริหารกันไปตามเสียงอย่างประเพณีที่พาดำเนินมา คำที่ท่านขอร้องผมนั้นก็มิได้เป็นสิ่งที่ผิดในฐานะลูกศิษย์กับครู เพราะความสุขความทุกข์เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน เมื่อเห็นครูอาจารย์ทำอะไรก็กลัวลำบาก อยากให้อยู่สบายด้วยความเคารพรัก และหวังฟังเป็นฟังตายอย่างจริงใจ ก็พูด

ปรึกษาปรารถตามความหวังดี ผมมิได้ถือว่าท่านเป็นผู้ผิดเพราะการขอร้องนั้น แต่เพื่อดำรงอริยประเพณีอันราบรื่นตั้งงามต่อไป เพื่อตนและกุลบุตรสุดท้ายภายหลังจะได้ยึดเป็นหลักและดำเนินตาม

ผมจึงขอนิมนต์หมู่คณะให้ตั้งใจบำเพ็ญตนในความประหัยด มัชยัสถ์ สันโดษ มักน้อยในปัจจัยทั้งหลายด้วยความจริงใจสืบทอดกันไป จะเป็นผู้ดำเนินปฏิบัติไปโดยสม่ำเสมอ กิเลสมารยาทั้งหลายจะไม่รังควานรบกวนเกินกว่าเหตุ เพราะมีธุดงค์วัตรเป็นเครื่องกำจัดปิดเป่าอยู่เสมอ ธรรมสี่ข้อนี้มีความสำคัญมากในวงปฏิบัตินิมนต์พากันทราบไว้อย่างถึงใจ ผู้มีธรรมเหล่านี้อยู่ในใจตราบไต่ จะเป็นผู้สงบเย็นทั้งใจทั้งกิริยาที่แสดงออก ไม่มีมลทินติดตามาตราบนั้น ไปที่ใดอยู่ที่ใดจะเป็นสุคติ มีกายวาจาใจอันสงบไม่เป็นภัยแก่ผู้ใด กิริยาที่แสดงออกของพระผู้มีธรรมเหล่านี้อยู่ในใจ เป็นที่งามตาเย็นใจหมู่คณะและประชาชนทุกชั้น ตลอดเทวดา อินทร์ พรหม นาค ครุฑทั้งหลาย ขอนิมนต์ทุกท่านจดจำไว้อย่างถึงใจ และพยายามปฏิบัติให้เกิดผลแก่ตนอย่าได้ลดละปล่อยวาง ธรรมเหล่านี้ คือ หัวใจของพระอริยเจ้าทั้งหลายที่ท่านรักสงวนมากเสมอด้วยชีวิตจิตใจ ส่วนสามัญธรรมดาอาจมีความคิดเห็นต่างกัน ดังนั้นเพื่อความถูกต้องแม่นยำและแนใจ จงยึดคำว่า สงฺขัมม สรรณํ คจฺฉามิ ให้มั่นคงถึงใจ ธรรมสี่บทนั้นกับสังฆธรรมะมีคุณค่าและน้ำหนักเท่ากัน

ปัญหาของพระที่ขอร้องท่านให้อนุโลมผ่อนผัน ได้กลายเป็นกัณฑ์เทศน์อย่างเผ็ดร้อนและยืดยาว การแสดงธรรมของท่านยากที่จะมีผู้ตามทัน บรรดาอุบายต่าง ๆ ทั้งอุบายขู่เข็ญและปลอบโยน ล้วนเป็นสาระสำคัญแก่ผู้ฟังอย่างถึงใจ ไม่มีองค์ใดบรรดาที่นั่งฟังจะคิดหรือพูดว่า ท่านเทศน์ดูด่าเข็ญด้วยถือกิเลสเป็นอารมณ์หรือเป็นเครื่องมือ มีแต่พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า วันนี้ท่านเทศน์ถึงใจเหลือเกิน ต้องอย่างนี้ซื่ออยู่เฉย ๆ ไม่ได้ฟังเทศน์แบบนี้ ถ้ามีผู้อาราธนาท่านแบบนี้รู้สึกสนุกและอรรอยจริง ๆ ใครมีอะไรก็เรียนถามท่านบ้างซื่ออยู่เฉย ๆ ท่านไม่เทศน์แบบนี้ให้ฟังง่าย ๆ นา พระท่านคุยกันหลังจากฟังเทศน์ท่านจบลงแล้ว ลงมายืนชุมนุมกันที่สภาหูลับ ๆ ตามเคย ปกติก็เป็นดั่งนั้นจริง ๆ ถ้าไม่มีท่านผู้ใดเป็นต้นเหตุให้ท่านต้องเทศน์ ท่านก็เทศน์ไปธรรมดา แม้เป็นธรรมชั้นสูงก็รู้สึกไม่เข้มข้นเหมือนมีเหตุบันดาลให้ท่านเทศน์ ผู้เขียนชอบฟังแบบนี้ถึงใจดี เพราะเป็นผู้มีนิสัยหยาบมาตั้งแต่เดิม ถ้าไม่ถูกหนัก ๆ บ้าง ธรรมไม่ค่อยเข้าถึงใจแม้ใจก็ไม่ค่อยได้อุบายต่าง ๆ เหมือนฟังแบบนี้

ขนาดบาตรของพระกรรมฐาน

บาตรเป็นบริวารจำเป็นของพระไทยในวงพระพุทธศาสนาที่จะขาดไปไม่ได้ และเป็นบริวารสำคัญแต่วันเริ่มอุปสมบทตลอดชีวิต แต่บาตรมีหลายชนิดและมีขนาดต่าง ๆ กันตามหลักพระวินัยกำหนดไว้ เฉพาะบาตรพระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่น รู้สึกจะมีขนาดกลางและขนาดใหญ่เป็นส่วนมาก ทั้งนี้เนื่องจากท่านชอบเที่ยวธุดงค์ไปในที่ต่าง ๆ ตามป่าตามภูเขาประจําณีสัย ไม่ค่อยอยู่เป็นที่เป็นฐานในเวลาออกพรรษาแล้ว การเที่ยวท่านชอบเดินด้วยเท้าเปล่าไปตามอธยาศัย บริวารจำเป็นที่ควรนำติดตัวไปด้วยในเวลาออกเที่ยวธุดงค์นั้นไม่มีมาก มีเพียงบาตร สังฆาฏิ จีวร สบง ผ้าอาบน้ำ กลด มุ้ง กาน้ำ เครื่องกรองน้ำ มีดโกน รองเท้า เทียนไขบ้างเล็กน้อย และโคมไฟที่เย็บหุ้มด้วยผ้าขาวสำหรับจุดเทียนเดินจงกรมทำความเพียร และถือหิ้วไปมาตามบริเวณที่พักในเวลาค้าคืนแทนตะเกียง

บริวารบางอย่าง เช่น ผ้าสังฆาฏิ มุ้ง มีดโกน เทียนไข และโคมไฟ ท่านชอบใส่ลงในบาตร ดังนั้นบาตรพระธุดงค์จึงมักใหญ่ผิดธรรมดาบาตรทั้งหลายที่ใช้กัน เพราะจำต้องใส่บริวารเพื่อความสะดวกในเวลาเดินทาง พอบาตรเต็มบริวารก็หมดพอดี เมื่อใส่บริวารลงเต็มบาตรแล้ว ก็เตรียมสะพายออกเดินทาง บ่าข้างหนึ่งแบกกลดและสะพายย่ามเล็ก ๆ อีกข้างหนึ่งสะพายบาตรซึ่งหนักเอาการ เฉพาะท่านที่ไม่เคยชินก็น่าจะแย้อยู่บ้างหรืออาจสะพายไปไม่ไหว แต่ความเป็นพระกรรมฐานก็เทียบกับนักรบในสงคราม จำต้องอดทนต่อเหตุการณ์ที่จะพึงเผชิญ

บาตรที่มีขนาดใหญ่บ้าง เวลาฉันจังหันก็สะดวก เพราะท่านฉันสำรวมในบาตรใบเดียว มีความหวนท่านรวมลงในบาตรทั้งสิ้น ไม่เกี่ยวกับภาชนะถ้วยชาม พอฉันเสร็จก็ล้างและเช็ดบาตรให้สะอาดปราศจากกลิ่นอาย การล้างบาตรอย่างน้อยต้องล้างถึงสามน้ำ เมื่อเช็ดแห้งแล้วถ้ามีแดดก็ผึ่งครู่หนึ่ง แล้วเก็บไว้ในที่ควร ถ้าอากาศแจ่มใสฝนไม่ตก ก็เปิดฝาไว้เพื่อให้หายกลิ่นที่อาจค้างอยู่ภายใน การรักษาบาตรท่านรักษาอย่างเข้มงวดกวดขันเป็นพิเศษ คนไม่เคยล้าง ไม่เคยเช็ดและไม่เคยรักษาบาตร ท่านไม่อาจมอบบาตรให้อย่างง่ายตาย เพราะกลัวบาตรจะเข้าสนิม กลัวจะวางไว้ในที่ไม่ปลอดภัย กลัวบาตรจะกระทบของแข็งและกลัวตกลงถูกอะไร ๆ แตกหรือบวมแล้วเกิดสนิมในวาระต่อไป เมื่อเกิดสนิมแล้วต้องขัดใหม่หมดทั้งลูกทั้งข้างนอกข้างใน แล้วระบมด้วยไฟอีกถึงห้าไฟตามพระวินัยจึงจะ

ใช้ได้ต่อไป ซึ่งเป็นความลำบากมากมาย ท่านจึงรักสงวนบาตรมากกว่าบริวารอื่น ๆ ไม่ยอมปล่อยมือให้ใครง่าย ๆ

เคยมีผู้ไปขอรับบาตรท่านเวลาชากลับจากบิณฑบาต เมื่อท่านไม่แน่ใจกับผู้มาขอรับบาตรว่า เคยปฏิบัติต่อบาตรมาแล้วอย่างไรหรือไม่ ท่านมักจะพูดอุบายต่าง ๆ อันเป็นลักษณะห้ามโดยปริยาย ไม่ยอมมอบบาตรให้อย่างง่ายดาย จนกว่าได้สอนวิธีวางบาตร วิธีล้างบาตร วิธีเช็ดบาตร และวิธีรักษาบาตร จนผู้นั้นเป็นที่เข้าใจดีแล้ว ท่านถึงจะมอบบาตรให้ นี่เป็นธรรมเนียมรักษาบาตรของพระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่นที่เคยปฏิบัติกันมา แต่โลกมีอนิจจังเป็นทางเดิน จึงไม่อาจทราบได้ในสมัยนี้ว่า พระธรรมวินัยอาจจะถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นอนิจจังไปโดยประการใดหรือไม่ เท่าที่สังเกตก็พอทำให้น่าวิตกได้อยู่บ้างแล้ว เนื่องจากสิ่งแวดล้อมกำลังคืบคลานเข้ามาในวงปฏิบัติที่ละเล็กละน้อย และค่อย ๆ เจริญขึ้นเรื่อย ๆ จนจะเข้าขั้นจะอพยพ สำหรับท่านที่เป็นสุปฏิบัติมีใจหนักแน่นในธรรม เพราะอาจฝืนทนอยู่มิได้ เนื่องจากความแสงแทงตาสะดุดใจที่จะทนอยู่ได้

อากัปกิริยาของผู้ปฏิบัติกำลังเริ่มไหวตัวไปตามสิ่งดังกล่าว อันเป็นการแสดงบอกลักษณะความสนใจและตื่นเต็นพิกลทั้งท่านและเรา ชนิดที่อาจเดาไม่ผิด ถ้าไม่ยอมสำนึกและขยับตัวเข้าใกล้ชิดต่อหลักเดิม คือ พระธรรมวินัยและธุดงค์วัตรทั้งหลาย อันเป็นเหมือนเกราะหลบภัยดังที่ครูอาจารย์ท่านพาดำเนินมา ก็น่ากลัวจะกลายเป็นพระธุดงค์กรรมฐานประเภทจรวดดาวเทียม ชนิดมองไม่เห็นไปในไม่ช้า เพราะความรวดเร็วเกินสมัยที่ท่านพาดำเนินมานั่นเอง

การกล่าวทั้งนี้ มิได้ตั้งใจจะตำหนิตีเดียท่านที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแต่อย่างใด แต่กล่าวด้วยความที่น่าวิตกกับพระธรรมวินัยและธุดงค์วัตร ที่ผู้ปฏิบัติเราซึ่งชอบความเปลี่ยนแปลงเอาตามใจชอบ จะจุดลากลงมาสู่ตลาดแห่งความสะดวกของตน เพราะสมัยนี้ การเรียนลัดกัน พระธุดงค์เราก็อาจต้องการความรวดเร็วทันใจ และอาจเรียนและปฏิบัติแบบรัดกุมยิ่งกว่าศาสดาและครูอาจารย์ที่พาดำเนินมาก็ได้ ซึ่งการรัดกุมแบบนี้ น่าจะเป็นแบบล้างมือคอยเปิบ แต่สุดท้ายก็หมดหวังนั่งซึม จึงขอฝากธรรมนี้ไว้กับพระธุดงค์เราทุกท่านได้ช่วยกันพิจารณา สิ่งตามใจทั้งหลายที่กำลังคืบคลานเข้ามาแอบซ่อนอยู่ตามมุมวัด มุมกุฏิชายสงบจิ๋ว และการแสดงออก จะได้ถอยตัวห่างออกไป ไม่มีโอกาสมาช่องสุ่มกำลังทำลายวงคณะกรรมฐานเรา ให้ฉิบหายไปอย่างรวดเร็วกว่าเวลาที่ควรจะเป็น

อย่างไรก็ตาม นักปฏิบัติเราถ้าเพลินมองข้างนอกยิ่งกว่ามองข้างใน คือ ตัวเองเทียบกับหลักธรรมวินัยแล้ว ต้องจัดว่าเป็นความเปลืองตัวเพื่อเปิดทางให้เหล่าร้ายทั้งหลาย คืบ

คลานเข้ามาตั้งวัดใหม่ที่กรุงรังขึ้นแทนวัดเก่า ตั้งเราตัวต่อต้านขึ้นแทนเราตัวเดิมที่เคยมีธรรมในใจให้จมมิดชนิดมองไม่เห็นของเดิมแน่นอน คำว่า ธรรมกลายเป็นโลก คนฉลาดกลายเป็นคนเขลา คนมีสติกลายเป็นคนเมา คนที่เคยเป็นเจ้านายของตัวแต่กลายเป็นบ่อด้อยสารคุณนั้น ก็กลับไปจากบุคคลคนเดียวกันนั้นแล เพราะความรู้สึกคิดนึกพาให้กลายเป็นเครื่องมือทำดีก็กลายเป็นเครื่องมือสังหารตนให้ฉิบหายวายปวงไปสิ้น ไม่มีส่วนใดจะขึ้นตั้งตัวดีเด่นคงเส้นคงวาอยู่ได้ ถ้าลงใจได้เปลี่ยนสภาพความคิดเห็นเป็นอื่นแล้ว

ท่านนักปฏิบัติจึงควรเตรียมพร้อมเพื่อรับมรดกอันดีเยี่ยมไว้ อย่างเต็มภูมิแห่งความสามารถขาดดีในการปฏิบัติ แม้สิ้นชีพก็อย่าให้สิ้นลวดลายที่เคยเป็นลูกนักรบ ถึงจะจบชีวิตลงในนาที่นั้น เพราะการสู้รบก็เลสนามาชนิดด้วยข้อปฏิบัติอันทรหดอดทน ก็ขอให้สิ้นไปในท่ามกลางแนวรบ ชากศพที่ตายในสงครามแห่งกิเลส แทนที่จะเป็นของปฏิภูลนำเกลียดน่ากลัว แต่จะกลายเป็นชากศพที่หอมหวานทวนลมตลบอบอวลไปทุกทิศทุกทางทั้งเบื้องบนเบื้องล่าง และเป็นศูนย์กลางแห่งความดึงดูดจิตใจของมนุษย์มาเทวดาอินทร์พรหมทั้งหลายให้มีความกระหึ่มยืมย่องต้องใจ อยากมาพบมาเห็นและกราบไหว้สักการบูชาเป็นขวัญตาขวัญใจระลึกไว้ไม่ลืมเลือน

เหมือนองค์พระศาสดาและพระสาวกทั้งหลาย ตลอดครูอาจารย์ท่านนิพพาน ซึ่งเป็นสักขีพยานแห่งความทรงจำของพวกเรามาแล้วอย่างประจักษ์ใจ พระอัฐิพระอังคารเถ้าถ่านของท่าน ไม่มีผู้ใดรังเกียจเด็ดฉันท์และกลัวกัน มีแต่ความมุ่งหวังอย่างแรงกล้าด้วยกำลังศรัทธา ต่างประสงค์พระอัฐิธาตุท่านมาไว้สักการบูชาเป็นขวัญใจไว้ระลึกทุกเช้าค่ำวันคืนยืนเดินนั่งนอน เพื่อความสวัสดิมงคลแก่ตนและสถานที่บ้านเรือน และเพื่อความแคล้วคลาดปลอดภัยอันตรายทั้งหลาย จะได้ไม่มาถูกต้องสัมผัสชีวิตร่างกายซึ่งเป็นสมบัติที่รักสวณอย่างยิ่งในโลกทั้งสาม

ชีวิตอัตภาพของท่านนักปฏิบัติ จึงขอวิงวอนให้เป็นไปด้วยความแคล้วกล้าสามารถในการทำหั้นฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ ที่กิเลสสันดานก่อกำพังกั้นไว้อย่างหนาแน่นมั่นคงจนทะลุไปได้ ดังท่านผู้เป็นศาสดาและอาจารย์พาดำเนินและได้ชัยชนะมาสู่โลก ดนก็หลุดพ้น ศาสนาก็พลอยเด่น โลกก็พลอยเฟื่องฟู เพราะคนที่ดีมีใจเป็นธรรมซึ่งรอกราบไหว้บูชายังมีอยู่มาก และคอยเหนี่ยวคอยเกาะท่านผู้พาดำเนินด้วยความอาญาและถูกต้องแม่นยำในการเป็นผู้นำด้วยความราบรื่นชื่นใจ โลกยังหิวโหยต่อความดีและคนดีอยู่มากจนไม่อาจประมาณนับได้ แม้นไม่สามรถดัดแปลงแต่งกายแต่งใจให้ดีเป็นที่พึง

พอใจได้ แต่ก็อยากเห็นท่านนักปฏิบัติที่น่าเลื่อมใส นำเข้าใกล้ชีวิตนิพพาน อยากเคารพเลื่อมใสและกราบไหว้เทิดทูนเป็นขวัญใจไม่มีวันอิมพอ

โลกแม้จะพากันอยู่กับความโกลาหลอลหม่าน อันเป็นความวุ่นวายอบายมุขของมนุษย์มานาน จนแทบหมดหวังในการแสวงหาทางออกก็จริง แต่หัวใจยังมีความหวังยังสืบทอด เมื่อเห็นสิ่งที่น่าเกะก็อยากเกะ เห็นสิ่งที่น่ายึดก็อยากยึด เห็นสิ่งที่น่าฟังก็อยากฟัง ฟังฟังไม่มีความเบื่อหน่ายอิมพอ เพราะความรู้สึกต่อความสุขของโลกเป็นอันเดียวกัน การปฏิบัติเพื่อหัวใจตนด้วยสุปฏิบัตินั้นแล คือเพื่อหัวใจของโลกด้วยในอันดับต่อไป

ข้อนี้พระพุทธองค์ทรงดำเนินมาแล้ว สมัยที่ทรงทรมานพระองค์มิได้ทรงคิดทรงวิตกกังวลในพระทัยว่าจะเพื่อผู้ใด แม้พระราชาที่เปรียบกับดวงพระทัยก็ทรงทำความพยายามปล่อยวางทั้งสิ้นเวลานั้น ทรงท่อมความพากเพียรเพื่อพระองค์ผู้เดียว เมื่อสมพระทัยไร้กังวลหม่นหมองทุกอย่างแล้ว จึงทรงหวนระลึกความหลังที่เคยทำความปรารถนาไว้และทรงทำหน้าที่ของศาสดาเพื่อประกาศธรรมสอนโลก แม้พระสาวกทั้งหลายก็ดำเนินองค์ตามแนวทางของศาสดา คือสนใจสั่งสอนตนก่อนอื่น จนสำเร็จไปด้วยดีแล้วค่อยสั่งสอนหมู่ชน จึงเป็นผู้ตามเสด็จด้วยความแคล้วคลาดปลอดภัย ท่านผู้ใดดำเนินตามเยี่ยงอย่างของพระองค์และสาวก ท่านผู้นั้นจะเป็นองค์แทนธรรมมรดกที่ประทานไว้แน่นอนไม่สงสัย ท่านนักปฏิบัติจึงควรภูมิใจในแนวทางอันเป็นสุคตินี้

เมื่อกล่าวมาถึงความเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติ ซึ่งชักจะออกนอกกลุ่มนอกทางที่ท่านพาดำเนินมา ทำให้ระลึกได้ในโอวาทอันเกี่ยวกับความเผ็ดร้อนที่ออกมาจากความสะเทือนใจท่านพระอาจารย์มั่น คราวที่พักอยู่วัดหนองผือ สกลนคร คือ เย็นวันหนึ่ง หลังจากปิดกวาดลานวัดและสร้งน้ำเสร็จแล้ว มีพระทยอยกันขึ้นไปกุฏิท่านหลายองค์ ท่านเองก็ได้ปรารภธรรมในแง่ต่าง ๆ ให้ฟัง วันนั้นท่านปรารภถึงท่านอาจารย์เสาร์ที่เป็นอาจารย์ให้เราฟังอย่างถึงใจว่า ท่านอาจารย์เสาร์เป็นอาจารย์ที่มีเมตตาตามหานิยมเป็นหลักใจแก่โลกมาก ผิดอาจารย์ทั้งหลายอยู่มากเป็นผู้เด่นในวงคณะ ใครเข้าไปใกล้ชิดเป็นต้องสนิทรักใคร่เลื่อมใสในองค์ท่านทันที แต่การให้โอวาทสั่งสอนประชาชนพระเถรนั้น ท่านไม่คอยสั่งสอนพิสดารกว้างขวางเหมือนผู้อื่น พูดเพียงประโยคสองประโยคเท่านั้นก็หยุด แล้วนั่งตัวตรงและเฉยอยู่ราวกับพระพุทธรูป ไม่มีการไหวติงอวัยวะส่วนใดเลย

แต่คนจิตใจในโอวาทและองค์ท่านชนิดฟังและเห็นแล้วไม่จิตจาง กลับมาแล้วยังคิดอยากเห็นอยากฟังท่านไม่มีวันอิมพอ ใคร ๆ ก็พูดเป็นเสียงเดียวกันว่ารักเลื่อมใสท่านมากแต่น่าเสียดาย บรรดาพระเถรที่เป็นลูกศิษย์ท่านมักไม่เข้มแข็ง และมีหลักเกณฑ์ทาง

ภายในภายนอกสมกับได้อาจารย์พิเศษเป็นผู้อบรม ทั้งนี้คงเป็นเพราะความลึมตัวนอนใจ และหึ่งในตัวมากกว่า ทั้งที่ไม่มีอะไรที่ควรหึ่งและภูมิใจ เมื่อเห็นท่านใจดีมีเมตตา ไม่ค่อยดูต่ำจ้ำจี้จ้ำไชเหมือนอาจารย์ทั้งหลาย แม้ผิดพลาดคลาดเคลื่อนต่อหน้าซึ่งควรจะดูต่ำกว่ากล่าวบ้างพอผู้ผิดได้มีสติระวังตัวต่อไป ไม่ลืมนก้นด้านจนชินชา และเป็นคนใจด้าน สันดานจม

พอท่านอาจารย์มั่นหยุดการให้อวาทชั่วครว เห็นได้โอกาสพระองค์หนึ่งก็เรียนถามขึ้นอย่างตื้อ ๆ ชนิดไม่มีความแยบคายอะไรเลย คล้ายนิสัยของผู้เขียนที่มีติดสันดานมาจนบัดนี้ว่า ท่านอาจารย์เสาร์ท่านลีนกิเลสอาสวะแล้วตั้งคำเล่าลือจริงไหมครับผม? องค์กรท่านเองซึ่งสนใจพยายามอบรมสั่งสอนพระเถระให้ฉลาดแหลมคมอยู่แล้ว พอได้ยินคำถามชนิดไม่น่าจะมีใครกล้าหาญแบบนั้นถามขึ้น ท่านเองก็ย้มนิดและหยุดไปชั่วครว แล้วมองไปยังพระองค์ชื่อ ๆ ที่น่าสงสารซึ่งมีเจตนาบริสุทธิ์นั้นด้วยอาการยิ้ม แฝงไปด้วยความเห็นใจและสงสารเธอที่ชื่อและโง่เขลาเกินกว่าจะตำหนิติโทษใด ๆ แล้วพูดเป็นเชิงอนุโลมในลักษณะโง่ ๆ ไปด้วย เพื่อต้อนรับความโง่ความซื่อของเธอองค์นั้น เช่นเดียวกับม้าอาชาไนยปฏิบัติตัวต่อยายแก่ผู้เลี้ยงดูตนจะนั้นว่า ท่านลีนสุดวิมุตินิพพานไปนานแล้ว ตั้งแต่ท่านเองยังไม่เกิดโน่น ท่านยังจะหลงบ้ำสงสัยมาถามอะไรอยู่อีก

การศึกษาไต่ถามอะไรก็ไม่มีอุบายแยบคายบ้างเลยสักกนิท พอเป็นเครื่องหมายของคนมีสติปัญญาเพื่อแก้กิเลสความโง่เขลาของตนบ้าง ฉะนั้นจิตใจจึงสนุกนอนจมอยู่กับความโง่ตลอดเวลา การภาวนาก็มีแต่ความโง่เขลาโง่กวงงนั่งทับอยู่บนศีรษะไม่มีเวลาสร้างชะงอกหน้าชะงอกหลังราวกับลิงชะงอกดูคน คนโง่หรือฉลาดเพียงแสดงอาการออกมาก็พอทราบได้ เฉพาะท่านรู้สึกจะโง่เอาเสียจนนำทุเรศ ธรรมจะไม่อาจแทรกลงสู่ดวงใจได้ในเวลาฟังการอบรม ผู้ให้การอบรมเองก็คงจะระอาเช่นกันถ้าเป็นนิสัยปัญญาอยู่บ้าง นอกจากจะเป็นอาจารย์ด้วยการเสกสรรตัวเอาเองเพราะยาวนาน นั้นอาจไม่มีทางทราบได้กระทั่งตัวเองเป็นอย่างไบบ้าง จากนั้นท่านก็อบรมสั่งสอนต่อไปด้วยความเอ็นดูสงสารพระองค์นั้นราวกับการเรียนถามแบบโง่ ๆ นั้นแฝงอยู่ด้วยอุบายความฉลาดอาราธนาท่านให้แสดงธรรมให้ฟังฉะนั้น

ใจความแห่งธรรมที่แสดงในขณะนั้น แทนที่จะเป็นธรรมเผ็ดร้อนดังที่เคยเป็นมา แต่กลับเป็นธรรมที่เต็มไปด้วยเมตตา แสดงด้วยความอ่อนหวานอ่อนโยนซาบซึ่งจับใจอย่างบอกไม่ถูก เหมือนพ่อแม่อบรมเด็กเล็กด้วยความรักสงสาร จนทำให้เด็กเห็นโทษใจอ่อนน้ำตาไหลลลอปไปได้ เนื้อธรรมที่แสดงนั้นผู้เขียนจำได้เพียงเล็กน้อย จึงขอภัยหาก

ผิดพลาด เพราะเจ้าโมหะอันเดียวพาให้เป็น มีใจความว่าหมู่คณะก็นับว่าโง่เขลาขึ้นทุกวัน แทนที่จะฉลาดตามอุบายที่อบรมสั่งสอน แต่ผมเองก็นับวันแก่ลงทุกวัน การทำประโยชน์แก่หมู่คณะก็นับวันด้อยลงทุกวัน ความเมื่อยหิวอ่อนเพลียก็นับวันเพลียลงทุกวัน สังขารร่างกายก็นับวันร่วงโรยลงทุกวัน เพียงดูลมหายใจไปเป็นวัน ๆ เท่านั้น อาหารต่าง ๆ ที่เคยมีคุณแก่ร่างกายมาตั้งเดิม ธาตุมันกลับเห็นเป็นโทษไม่ยอมรับอยากฉัน และกลับเบื่อหน่ายคลายความยินดีต่อสิ่งเยี่ยวยาทังหลายไปทุกวันเวลา

วันเวลาของการตายก็คืบคลานเข้ามาทุกที ไม่มีการหยุดพักเพื่อให้การผ่อนคลายแก่ธาตุขันธ์บ้างเลย ลมหายใจที่เคยสูดเข้าสู่สูดออกสบายโดยอัตโนมัติ ก็แสดงอาการฝืดเคืองขึ้นมาทุกเวลาวันที่ รวากับจะไปจากเราอยู่ทุกขณะที่ได้โอกาส แต่เวลามองดูผลจากการอบรม ที่ควรที่จะเกิดตามเจตนาที่อบรมสั่งสอนหมู่คณะ แต่กลับมองเห็นแต่สิ่งที่ไม่เคยคาดหมาย บ้างก็เป็นความขี้เกียจมักง่ายอ่อนแอ บ้างก็เป็นความซึมเซาเหงาหงอยไม่ร่าเริงในความเพียร บ้างก็เป็นความเคลือบแคลงจากหลักปฏิบัติที่พาดำเนินมา บ้างก็เห็นแต่ความโง่เขลาเบาความคิดอ่านไตร่ตรอง ดังที่ถามเรื่องท่านอาจารย์เสาร์เมื่อครุ่นเอง ซึ่งมีใช้ทางเดินของผู้มาอบรมศึกษาหาความพ้นทุกข์ตามทางศาสนาที่พาดำเนิน เพราะเป็นความโง่เขลาอย่างน่าทุเรศเหลือจะทนฟังได้ จึงวิตกกังวลกับหมู่คณะอยู่ไม่วาย เวลาผมตายไปจะไม่มีผู้เป็นหลักฐานทางจิตใจและปฏิบัติเครื่องดำเนินสืบต่อไป กลัวจะเป็นดังที่กล่าวมานี้

จึงขอวิงวอนหมู่คณะที่มาศึกษาอบรมด้วยสะอาดใจในความมาอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีใช้ เป็นของเที่ยงถาวรพอจะพากันนอนใจ วันเวลาล่วงไปตัวเราแต่ละคนก็มีทางจะล่วงไป เช่นเดียวกัน ผู้ประมาทก็จะไม่มีของดีใด ๆ ติดตัวไป เวลาที่ผ่านไปนั้นสิ่งที่ต้องติดตัวไปอย่างแยกไม่ออก ก็คือความเหลวไหลที่เคยติดอยู่ในนิสัยสันดานเดิม ผลแห่งความประมาทก็คือความจนตรอกพอกพูนทุกข์ไม่มีประมาณ อยู่ที่ใด ไปที่ใดก็มีแต่มารคอยรังควานกวนใจให้เกิดความทุกข์เดือดร้อนต่าง ๆ ไม่มีสถานที่และเวลาปลงวางลงได้ ทุกกาลสถานที่ของคนประมาท มีแต่ทุกข์ติดแนบกับตัวยิ่งกว่าเงา เพราะโทษแห่งการตั้งตัวเป็นมารแก่ตัวเองโดยมิได้สำนึกว่า ความประมาทเป็นตัวภัยตัวมารคอยล้างผลาญตัวเอง ส่วนผู้ไม่ประมาทยอมได้ของดีไปประดับและเชิดชูตน ผลคือความสุขกายสบายใจไปตลอดกาล สถานที่ ไม่มีภัยมีเวร ไม่มีเคราะห์เชิญเวรภัยคอยเบียดเบียนราวี่ ทุกสิ่งที่เป็นผลก็เป็นมิ่งมงคลแก่ตนโดยตลอด

ผมพยายามเต็มความสามารถทุกวิถีทาง ในการให้อุบายสั่งสอนท่านทั้งหลาย เพื่อสร้างความเป็นมิตรแก่ตน ด้วยความไม่ประมาทในหน้าที่ของนักบวชและนักปฏิบัติ เพราะทราบอยู่เสมอว่าไม่นานร่างของเราก็จะจากท่านทั้งหลายไปตามทางสมมุติที่โลกให้นามกัน เวลาที่มีชีวิตอยู่ การสั่งสอนก็ได้พยายามเลือกเฟ้นอรรถธรรมที่ควรแก่ฐานะและเพศแห่งนักบวชมาแสดงอย่างเต็มภูมิ มิได้ปิดบังซ่อนเร้นส่วนใดไว้แม้แต่น้อย ดังนั้นการเห็นหรือได้ยินสิ่งไม่ดีในวงคณะ มีความประมาทนอนใจ เป็นต้น จึงขัดกับความมุ่งหมายของตอนที่มิแก่บรรดาศิษย์มาอย่างสนิทใจ ไม่อยากเห็น ไม่อยากได้ยิน ไม่อยากให้ท่านผู้ใดสนใจใคร่ประพฤติ เพราะขึ้นชื่อว่าความประมาทแล้ว ไม่ว่าจะประมาทในสถานใด ย่อมทำคนให้เสียได้ทุกกรณี จึงเป็นสิ่งไม่ควรสนใจใคร่คิดกับความไม่ดีขึ้น ๆ เลย

ขอนิมนต์ทุกท่านจงเห็นใจผู้ให้การอบรมสั่งสอน ที่ได้ตั้งหน้าทำหน้าที่อย่างเต็มภูมิด้วยความเต็มใจและเมตตา จงพยายามฝึกกรรมฐานตนด้วยหลักธรรมที่พร่ำสอนตลอดมาอย่าให้เป็นลักษณะของทัพพีหรือช้อนระคนอยู่กับแกง แต่ไม่รู้รสของแกงว่าเป็นอย่างไรบ้างเลย แต่ให้เป็นแบบลิ้นกับรสอาหารชนิดต่าง ๆ ที่สัมผัสกัน ซึ่งทราบรสของอาหารนั้น ๆ ทันที ผมประสงค์อยากเห็นอยากทราบใจท่านทั้งหลายกับธรรมประเภทต่าง ๆ ที่แสดงให้ฟังเสมอมาว่า เข้าถึงกันมากน้อยไปโดยลำดับที่แสดง ทั้งภาคปฏิบัติ ทั้งความรู้ชนิดต่าง ๆ ที่เกิดจากภาคปฏิบัติ และความรู้ที่เกิดขึ้นร่วมกันในขณะฟัง อันเป็นการปฏิบัติภาคพิเศษว่ามีความกลมกลืนกันไปโดยสม่ำเสมอ ไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งลดต้อยถอยลง อันเป็นการขาดวรรคขาดตอนจากเหตุซึ่งจะยังผลประเภทนั้น ๆ ให้เกิดขึ้นได้ยาก เพราะเหตุคือการทำเกิดอุปสรรค ผลจึงพลอยเป็นอุปสรรคไปด้วย เพื่อความราบรื่นสม่ำเสมอแห่งผลที่พึงหวัง จึงกรุณาบำเพ็ญเหตุด้วยความสนใจ ผลไม่เป็นสิ่งพึงบังคับเหมือนเหตุ แต่จะเกิดขึ้นมาเองดังนี้

พอท่านแสดงธรรมเพื่อสงเคราะห์พระที่น่าสงสารจบลง ตอนนี้อย่ารีบเรียนตามเหตุผลหลักธรรมที่ท่านแสดงในขณะนั้น เพื่อเป็นข้อคิดสำหรับชาวพุทธเรา หากไม่นำลงก็น่าจะขาดความหนักเบาแห่งธรรมที่ท่านแสดงในเวลานั้นไป ซึ่งเป็นเนื้อธรรมที่น่าเสียดายสำหรับท่านผู้หวังเทิดทูนศาสนธรรมและครูบาอาจารย์ คือ หลังจากท่านแสดงจบลง มีพระอีกองค์หนึ่งกราบเรียนเรื่องอัฐิท่านอาจารย์เสาร์ว่า มีพระบางพวกที่เป็นลูกศิษย์ท่านเองจังหวัด...นำอัฐิท่านมาบดให้ละเอียดผสมกับผงชนิดต่าง ๆ ที่ถือกันว่าขลัง ๆ แล้วปั้นเป็นองค์พระเล็ก ๆ จำหน่ายกันเป็นจำนวนมาก องค์ละราคาแพง ๆ ด้วย มีผู้เข้าไปบูชากัน

มากโดยไม่สนใจกับราคาค่างวดว่าแพงหรือไม่แพงเลย กระผมเห็นแล้วอดสลดสังเวชใจไม่ได้

เพียงเท่านี้เอง ท่านก็อุทานขึ้นทันทีว่า โอ้โฮพากันเป็นถึงขนาดนั้นเทียวหรือนี้ พระเจ้าพวกทำลายพระศาสนา ทำลายครูอาจารย์ พากันเป็นหมากัดแทะกันกระทั่งกระดูกท่านกินยิ่งกว่าหมาเสียอีก นี่คือพวกสิ้นคิดและหมดทางหากิน จึงพากันกัดแทะกันกระทั่งกระดูกอาจารย์ของตน หมามันยังรู้จักเจ้าของไม่ยอมกัดแทะ แต่นี่มันยิ่งกว่าหมาจึงไม่รู้จักเจ้าของ กัดแทะกินเรียบไปเลย พวกนี้พวกหมดยางอายุถึงได้กัดแทะกระดูกครูอาจารย์ไปขายกิน

เฮ้อ พร้อมทั้งชี้นิ้วส่ายไปมารอบๆ บริเวณที่พระนั่งอยู่ด้วยเสียงแผ่ดร้อนว่า พวกที่มาอยู่กับผมเวลานี้ พากันมาอยู่แบบพระหรือมาอยู่แบบหมากันแน่ รับผิดชอบต่อชีวิตนี้ ถ้ามาอยู่แบบพระก็สนใจในธรรมและตั้งใจปฏิบัติ ถ้ามาอยู่แบบหมาดังที่เป็นมาแล้วก็ต้องรอคอยแย่งกระดูกกันไปกัดแทะ ด้วยการจำหน่ายขายกระดูกผมกินดังพวกสิ้นคิดนั้น นั่นคือพวกปฏิบัติแบบหมามีใช้แบบพระ คอยแทะทั้งเป็นแทะทั้งตายไม่มีวันอัมพอและอายุบาบับ้างเลย พวกจิตใจต่ำทรามคอยทำลายศาสนา ทำลายครูอาจารย์อย่างไม่อาย มีใครบ้างที่เก่ง ๆ อยู่ที่นี่ ซึ่งคอยจะกัดแทะเนื้อหนังและกระดูกผมไปขายในเวลาเป็นและเวลาตายไปรีบบอกมา จะได้เสริมชื่อเสริมนามให้สูงส่งเสียแต่ที่ผมยังไม่ตายว่า “คณะพ่อค้าขายกระดูกครูอาจารย์กิน”

พระพวกนี้นอกจากทำแบบหมาคอยแทะกระดูกแล้ว ยังมีกโบายขายครูอาจารย์กินได้หลายทางอีกด้วย ไปที่ไหนชอบอวดตัวว่าเป็นลูกศิษย์อาจารย์นั้น อาจารย์นี้ ซึ่งมีคนเคารพเลื่อมใสมาก เพื่อเป็นทางประกาศตัวและประจบหากิน พวกนี้คือพวกเชือดเนื้อเนียนหนังแทะกระดูกครูอาจารย์ขายกินชนิดไม่มีวันอัมพอ กินจนตายขายจนหมดตัว ทั้งขายกินอย่างไม่อาย และขายกินไปตลอดชาติและประกาศโฆษณาขายยิ่งกว่าพ่อค้าเสียอีก ไปที่ไหนประกาศขายที่นั่น ปากไม่อยู่เป็นสุขเพราะหอนคือความทะยานอยากเข้าบ่อนไซจนประชาชนพระเถรที่รักศีลธรรมรักข้อปฏิบัติเบื่อเอือมระอาไปตาม ๆ กัน ไม่อยากเข้าหน้าคบค้าสมาคมแม้เป็นลูกศิษย์อาจารย์เดียวกันแล้ว ยังมีใครอีกบ้างที่อยู่กับผมเวลานี้ ซึ่งกำลังเรียนวิชาหมาแทะกระดูก และปฏิบัติแบบหมาคอยกัดแทะกระดูกทั้งเวลาเป็นอยู่และเวลาตายไปของผม

ท่านพูดย่ำแล้วย่ำเล่าจนผู้ฟังตัวขาไปตาม ๆ กัน แม้เช่นนั้นก็ยังไม่วุติเอาง่าย ๆ ยังมีเหน็บ ๆ แฉม ๆ เจียดหน้าเจียดหลังเจียดใกล้เจียดไกลอยู่นั่นเอง จนผู้ฟังตั้งตัวไม่ติด

กระวนกระวายอยู่ภายใน ทั้งร้อนทั้งหนาว ทั้งจะปวดหนักปวดเบา ทั้งอยากมุดลงพื้นดิน ทั้งจะเป็นลมสลบไปในขณะนั้น เพราะความกลัวและความอับอายชนิดไม่มีที่ปลงวาง ราวกับตัวเองก็เป็นหมาตัวกัดแทะแก่ง ๆ ตัวหนึ่ง แม้ไม่ได้เป็นดังท่านว่า จากนั้นท่านก็บรรยายเรื่องพระที่มีจิตใจต่ำทราหมตรัศมีแห่งธรรมภายในใจ หมดความหวังในธรรม หมดความพากเพียรทางใจ หมดความสนใจฝึกใฝ่ในธรรม เปลี่ยนความรู้ความเห็นจากภายใน ออกสู่ภายนอก เพราะจิตใจกลับกลายเป็นธรรมไปสู่โลกโดยสิ้นเชิงแล้ว อาศัยโลกามิสเป็นอารมณ์ และเรื่อนอยู่ของใจเป็นเครื่องประดับเกียรติ

พูดประจบประแจงหวานล่อมด้วยอุบายต่าง ๆ ให้ประชาชนที่มีนิสัยเชื่อพระมาแต่บรรพบุรุษหลงเชื่อตาม และกวาดต้อนมาเป็นบริษัทบริวารเพื่อประดับเกียรติว่า ตัวมีโวหารปฏิภาณดี ฉลาดแหลมคม มีอำนาจวาสนามาก มีผู้คนเคารพนับถือมาก มีลูกศิษย์บริษัทบริวารมาก นับวันลืมหิวและพองตัวมั่วสุ่มจนหมดความสำนึกโดยสิ้นเชิง วันคืนกาลเวลาผ่านไปด้วยเขย่าก่อกวนต่าง ๆ ไม่มีประมาณ โดยการชักชวนผู้นั้นให้ผลิตสิ่งนั้น ชักชวนผู้นั้นให้สร้างสิ่งนี้ ว่าดีมีอานิสงส์มาก ทั้งที่ตนกำลังเตรียมโดดลงนรกหลุมก่อกวน วุ่นวายอยู่ทุกขณะอยู่แล้ว ไม่อาจดำรงตัวให้อยู่ด้วยความสงบสุขได้แม้ชั่วขณะหนึ่ง เพราะหัวใจแตก ดีแตก และเพราะหัวใจที่เต็มไปด้วยความพอกพูนส่งเสริมกิเลสประเภทโลกามิสตลอดเวลานาทีพาให้รีบเร้าก่อกวน พาให้ออกเที่ยวชักชวนก่อกวนประชาชนพุทธบริษัทด้วยวิธีการต่าง ๆ มีเรียไรบ้าง พาผลิตพาสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ชนิดขลัง ๆ ราคาแพง ๆ บ้าง ร้อยแปดจนเราตามไม่ทัน

อุบายของพระจำพวกนี้นับว่าพิสดารเกินคาด แต่ทางแห่งความสงบสุขทางใจทั้งตนและผู้อื่นนั้นไม่ยอมสนใจ แม้มาอยู่กับครูบาอาจารย์ก็มาอยู่พอเป็นปากเป็นทาง พอเป็นพิธีว่าตนมาศึกษากับครูอาจารย์องค์สำคัญ เวลาออกไปจะได้ประกาศตนอย่างเต็มยศของนักปฏิบัติประเภทจอมโฆษณาอวดตัวว่าเก่งพอตัวแล้ว จนออกรัศมีสีแสงแพรวพราว เพราะไปอยู่เป็นลูกศิษย์ใกล้ชิดผู้โปรดท่านอาจารย์องค์สำคัญ เพิ่งออกมาจากสำนักท่านอย่างสด ๆ ร้อน ๆ ยังไม่ได้ทดลองฝีมือความเก่งกล้าสามารถของตนบ้างเลย เพิ่งพิตตัวมาใหม่ ๆ กำลังค้นฟัน ใครอยากให้ทดลองฝีมือ รีบเข้ามารับการอบรม ให้สมศักดิ์ศรีของวิชาที่เพิ่งได้รับประสิทธิ์ประสาทมาใหม่ ๆ จะได้มรรคได้ผลรวดเร็วสมความปรารถนาที่กระหายมานาน ไม่แก้งอวดตัวว่าเก่ง แต่วิชาเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ดังนี้ คนเราที่เป็นลูกชาวพุทธเลือดเนื้อชาวพุทธอยู่แล้ว ไม่เชื่อพระก็จะไปเชื่อใครที่พอจะลงใจได้ ก็จำต้องเชื่อพระ

แต่ไปเจอเอาพระประเภทกัณฑ์ตะกระดูกเนื้อหนังครูอาจารย์และประชาชนเข้า ก็พลอยลุ่มจมไปด้วยที่นำสงสาร

นี่แลผมวิตกเหลือเกินว่า เรื่องมันจะเป็นไปทำนองนี้แน่นอน เพราะความต่ำทรามแห่งจิตใจของพระปฏิบัติประเภทกาฝาก ที่คอยทำลายวงคณะและจิตใจพุทธบริษัทให้ฉิบหายลุ่มจมไปด้วยไม่มีประมาณ เพียงท่านอาจารย์เสาร์ท่านมรณภาพผ่านไปไม่กี่ปีเลย คณะลูกศิษย์ของท่านเอง ก็เป็นตัวบุงตัวหนอนพากันทำลายเสียเองด้วยวิธีการต่าง ๆ ผมจึงเชื่อไม่ได้ว่าคณะลูกศิษย์ประเภทกาฝากที่มาอาศัยผมมาเป็นยุค ๆ คราว ๆ จะทำอย่างนั้นหรือยิ่งกว่านั้นไม่ได้ ส่วนพระประเภทศิษย์มีครูก็จะอยู่ลำบาก และพลอยเสียไปด้วยตามโลกวิฆชะ คือโลกตีเตียนนินทา เพราะความเกี่ยวเนื่องกัน การกระทำด้วยความต่ำทรามทางจิตใจเช่นนี้ จะไม่มีวันรู้สึกสำนึกตัวได้เลยตลอดวันตาย จึงนำวิตกกับท่านผู้ปฏิบัติดีซึ่งมีอยู่จำนวนมาก จะพลอยได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วยพระจำพวกประพฤติดัวเป็นมูตรเป็นคูต เทียวฉาบทาให้เปราะเปื้อนและส่งกลิ่นเหม็นคลุ้งไปตาม ๆ กัน

ผมเคยพูดเสมอด้วยความวิตกเป็นห่วงวงคณะ ที่ทำให้วิตกมากก็จำพวกคอยทำลายตัวเองและหมู่คณะให้เสื่อมเสียไปด้วยนั้นแล เพราะพวกนี้ไม่ใช่ผู้จะคอยรับฟังเหตุผลดีชั่วของครูอาจารย์หรือของใคร ด้วยความสนใจใฝ่ธรรมนักเลย แม้ขณะอยู่กับครูอาจารย์ ก็ยังมีการแสดงลวดลายแห่งนิสัยของผู้จะก้าวไปเพื่อความต่ำทรามให้เห็นอย่างชัดเจนอยู่แล้ว เวลาออกไปจากครูอาจารย์แล้วจะแสดงลวดลายให้เต็มฝีมือลายมือเพียงไรนั้นผมไม่สงสัย อย่าเข้าใจว่าผมจะไม่ทราบ เพราะเป็นเรื่องหยาบ ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องทำความเข้าใจยามสังเกตถึงจะทราบได้ แม้ไม่พยายามก็พอทราบได้ และทราบอยู่ทุกอาการเคลื่อนไหวทั้งภายในภายนอกนั้นแล เป็นแต่ไม่พูดเท่านั้น ขณะที่อยู่กับครูอาจารย์หรือเวลาครูอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่ ก็พยายามซ่อนเล็บเก็บเขี้ยวไว้บ้างพอเป็นกิริยาให้โลกงามตาไม่ผาดโผนโยนตัวจนเกินไป แต่เวลาครูอาจารย์ตายจากไปแล้วนั้นแล เป็นโอกาสที่พระจำพวกกาฝากนี้ จะแสดงลวดลายของตัวในแง่ต่าง ๆ อย่างเต็มฝีมือ เพราะไม่มีที่เกรงขามพอให้เกิดความกระดากอายบ้าง

คนเราเมื่อหมดความสนใจในธรรมเสียอย่างเดียว ย่อมทำความชั่วได้ทุกอย่างโดยไม่มี ความกระดากอายอะไรทั้งสิ้น จำพวกนี้แลที่จะทำความเสียแก่วงคณะและพระศาสนาได้มาก โดยอาศัยผ้ากาสาวพัสดุ์เครื่องบริวารของพระธุดงค์กรรมฐานเป็นเครื่องมือหากินและทำลายไปในตัว ผมกลัวนักกลัวหนา เพราะเป็นประเภทที่ชินชาและดันทานยาคือธรรมแก่่ง ไม่มีจำพวกไหนแก่่งเท่าบรรดานักบวชที่หมดหิริโอตตปัทธรมภายในใจ ผมไม่

ชมพระที่ทำตัวไม่น่าชมเชย ไม่ตำหนิพระที่ไม่ควรตำหนิ และผมชมเชยพระที่ปฏิบัติดีเป็นที่น่ายกย่องชมเชย ตำหนิพระที่น่าตำหนิ เพราะพระที่มาปฏิญาณตนว่าเป็นลูกศิษย์ของผม ทั้งเก่าและใหม่ มีทั้งประเภทชั่วที่น่าตำหนิ และประเภทดีที่น่าชมเชย สับปนกันมาตามยุคตามสมัยเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ผู้ชั่วก็มี ผู้ดีก็มาก

ท่านที่ยังมีความหวังในธรรมเป็นสมบัติอันพึงได้รับอยู่ ก็ขอนิมนต์คิดให้ถึงใจ บรรดาธรรมที่แสดงเหล่านี้ ผู้ที่จะสร้างความหมดหวังแก่ตนต่อไปไม่ยอมเห็นโทษก็ไม่ควรอยู่ให้หนักพระศาสนาและครูอาจารย์ตลอดดวงคณะ จงไปสร้างเสียคนเดียวให้เป็นที่น่าพอใจ ตายแล้วจะไม่ได้สร้าง และเสวยผลแห่งกรรมที่ตนรักชอบยิ่งนักนั้นแต่ผู้เดียว ไม่มีใครไปแย่งชิงกวนใจ คงจะสนุกอยู่คนเดียว เพราะวิบากประเภทนี้โลกผู้ตีชยะเขยงและหวาดกลัวกันมาก ไม่มีใครหาญไปแย่งชิงแน่นอน การอบรมสั่งสอนแต่ต้นถึงปัจจุบันจนผมแก่ขนาดนี้ซึ่งไม่นานก็จะตาย นับว่าสอนอย่างหมดไส้หมดพุง ทั้งภายนอกภายในไม่มีอะไรเหลือหลออยู่พอเป็นเชื้อผสมยาได้อีกแล้ว ใครยังเห็นว่าไม่สมใจก็ควรผลิตขึ้นเอง แต่ระวังอย่าให้กลายเป็นยาพิษเผาผลาญตนและวงคณะดังที่เห็น ๆ และได้ยินอยู่เวลานี้ก็แล้วกัน ผมอนุโมทนาด้วย

พอท่านแสดงธรรมประเภททสนีบาต (ฟ้าผ่า) จบลง พระที่นั่งฟังอยู่ด้วยกันหลายองค์เวลานั้น ไม่มีองค์ใดกล้ากระตุกกระตักกายบ้างเลย คงนั่งตัวแข็งเงิบไปตาม ๆ กัน พอเห็นอาการของพระกลัวมากและน่าสงสาร ท่านจึงเริ่มธรรมประเภทปลอมโยนขึ้นใหม่อย่างแผ่วเบา ราวกับไม่ใช่องค์เดียวกันเป็นผู้แสดงว่า ที่พูดเช่นนั้นก็เพื่อบารบปราบปรามโรคชนิดร้ายแรงเอาไว้ มิฉะนั้นก็จะลุกลามเข้ามาในวงคณะให้กลายเป็นโรคระบาดสาตกระจายไปทั่วทุกหนทุกแห่ง คนดีก็จะอยู่ไม่ได้ กลายเป็นไฟเผาโลกไปตาม ๆ กัน ท่านที่มุ่งมาด้วยความสนใจใคร่ธรรมก็น่าเห็นใจ แต่การแสดงธรรมต่อโลกสมมุตินั้นมิได้มีห้องเก็บเสียงและแบ่งสัดส่วนเฉพาะบุคคลนั้น ๆ จะควรรับฟังหรือไม่ควร เมื่อแสดงออกแล้วจำต้องได้ยินด้วยกัน โดยไม่นิยมว่าใครผิดใครถูกใครดีใครชั่วประการใด

แต่ข้อพิสูจน์ตัวเองในขณะฟังก็มีอยู่ว่า ตนมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนหรือยังคงที่ติงามอยู่ประการใดบ้าง ย่อมเป็นเครื่องวัดความผิดถูกไปในตัว ธรรมที่ได้ยินได้ฟังก็เป็นแสงสว่างช่วยให้มองเห็นทางผิดทางถูกในการปฏิบัติ ทั้งปัจจุบันและอนาคตได้เป็นอย่างดี สัมกับความตั้งใจมาอบรมศึกษาหาความรู้ความฉลาดใฝ่ตน เพราะผู้สนใจในธรรมอย่างแท้จริงยังมีอยู่มาก แต่ยังไม่เข้าใจวิธีปฏิบัติก็ยังมี ถ้าไม่ได้ยินได้ฟังเพื่อเป็นแนวไว้บ้าง เห็นใครทำผิดพลาดประการใดก็ทำตาม โดยขาดความคิดอ่านไตร่ตรองก็อาจมี ซึ่งเป็นทาง

เสียหายได้โดยไม่ตั้งใจว่าจะทำผิด ยิ่งไปเจอเอาจำพวกปลาฉลามใหญ่ดั่งที่กล่าวมาด้วยแล้ว ก็จะถูกกินเอาอย่างง่าย ๆ และน่าเสียดาย เนื่องจากมีการศึกษาน้อยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หลังจากนั้นท่านก็พูดคุยธรรมดาราวิกกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น พระทั้งหลายจึงพอมีลมหายใจคืนมาบ้าง ไม่เหมือนถูกขังตัดสันดานในตุ่มที่ปิดฝาไว้อย่างมิด ไม่มีลมพอกหายใจ และถูกเผาด้วยตปธรรมเมื่อครู่ก่อนนั้น

พอได้เวลา ต่างกราบท่านลงมาและต่างองค์ต่างแสดงความยิ้มแย้มต่อกันตามประสาของนักโทษที่ถูกปล่อยตัว และแอบสนทนากันที่สภานู (ที่ลับหลัง) ตามเคย บางองค์ท่านจะโมโหอยู่บ้าง ปล่อยโพล่งออกมาทันทีว่า ท่านอุตริไปพูดขึ้นมาทำไม คำอื่นเรื่องอื่นที่ควรพูดกว่านั้นไม่มีบ้างหรือ เห็นไหมละ เป็นอย่างไรบ้าง มีผู้สลับบ้างหรือเปล่าเมื่อคืนนี้ โดนจัง ๆ เข้าแบบนั้น ทำไมไม่ถามล่ำมผู้เคยแปลเขาบ้างละ (ท่านที่เคยรู้นิสัยท่าน) อวดดีเมื่อเจอของดีเข้าแล้วเข็ดบ้างไหม ถ้ายังไม่พอวันหลังหาเรื่องไปเรียนท่านใหม่ เลือกเอาที่จิง ๆ กว่าวันนี้นะ ผมนะไม่ขึ้นแน่วันหลัง ปล่อยให้คนตีคนเก่งรับตะบองใหญ่คนเดียว

ก็ผมไม่นึกว่าท่านจะใช้ไม้ตายแบบนี้เนี่ย จึงได้เรียนแบบชื่อ ๆ เช่อ ๆ อย่างนี้ องค์ที่ถูกคุมให้เหตุผล ใครว่าท่านดูดำ ผู้นั้นก็ไม่ได้เห็นความผิดของตนละซินะ ผมยังอยากให้ท่านลงหนักยิ่งกว่านี้อีก วันนี้จิตผมหมอบราบเลยราวกับคนตายแล้ว สมน้ำหน้าจิตตัวคะนองวิ่งรอบโลกเหลือเกินวันนี้ ผมภาวนาคณเดียวจิตมันดีอกระโดดโลดเต้นไม่ยอมสงบเอาเลย เหมือนจับลิงทั้งฝูงเข้ากรงนั่นแล แต่วันนี้พอโดนธรรมท่านหนัก ๆ เข้า จิตไม่มีทางออกเพราะถูกท่านตีต้อนด้วยธรรม เลยหมอบสงบลงได้อย่างง่ายดาย แหมดีจริงวันนี้ผมขออนุโมทนาด้วยท่านที่หาญอาราธนาท่านแบบนี้ วันหลังจะมีใครได้เรื่องแปลก ๆ และเผ็ด ๆ ร้อน ๆ ไปเล่าถวายท่านอีก เผื่อลิง (จิต) ผมจะได้อยู่สงบสุขบ้าง ขณะท่านสับเชกอย่างแรง วันนี้ดีเหลือเกิน นับแต่ฟังเทศน์ท่านมาก็มีวันนี้เป็นวันสำคัญสำหรับผม อีกองค์หนึ่งพูดขึ้นด้วยความพอใจ

บรรดาพระทั้งที่นั่งฟังอยู่บนกุฏิท่าน ทั้งที่แตกตื่นกันมาแอบฟังอยู่ตามข้าง ๆ และได้ถูกกุฏิท่านเป็นจำนวนมาก ความรู้สึกไม่เหมือนกันเลย หลายองค์กลัวท่านจนแทบล้มหายใจ หลายองค์ที่ชอบฟังเทศน์ชนิดเผ็ดร้อน เมื่อฟังแล้วจิตได้รับความสงบอย่างแน่นหนา ในขณะที่หลายองค์ แต่โดยมากเพิ่งมาอยู่กับท่านใหม่ ๆ ทั้งกลัวทั้งอายอยากมุดดินลงในขณะนั้น จิตร้อนเป็นไฟไม่มีความสุขเลย ทั้งที่ไม่มี ความผิดที่เคยทำมาพอประสานกับธรรมท่านบ้างเลย เฉพาะผู้เขียนความรู้สึกเป็นไปได้อย่างเปิดเผยยิ่งกว่าบ้ำมารวมกันอยู่ในหัวใจ สิ่ง ที่ถึงใจและฝังใจมากจนไม่มีวันลืม ก็คือตอนท่านว่าพากันมาเรียนและปฏิบัติแบบหมา

หรือแบบไหนกันแน่นั้นแล ความจริงก็เพราะตนไม่ยากเป็นหมานั้นเอง ทั้งที่ตัวเองขโมยเป็นหมาไปแล้วด้วยความไม่รอบคอบ แต่ยังไม่ทราบว่าได้กลายเป็นหมาไปแล้วอย่างสมบูรณ์ แต่ขณะแรกที่ท่านเทศน์เรื่องหมากัดแทะกระดูก โดยนึกอวดตัวอยู่ภายในว่า ตนมิได้มาปฏิบัติเพื่อเป็นหมา แต่ปฏิบัติเพื่อเป็นพระอย่างสมบูรณ์แบบต่างหาก และไม่ได้มาปฏิบัติเพื่อแย่งอัฐิท่านแต่อย่างใด ปฏิบัติเพื่อธรรมคือมรรคผลนิพพานต่างหาก

นับแต่วันที่ตนได้กลายเป็นหมาอย่างเงียบไม่มีใครทราบ แม้ตนเองก็ไม่ทราบว่าได้เป็นหมาลับ ๆ อย่างสมบูรณ์ นับแต่ขณะแรกฟังท่านแล้ว เป็นความมั่นใจและปึกใจตัวเองว่า เรามีใช้มาอยู่และปฏิบัติกับท่านแบบหมานีนา ต้องขออภัยท่านผู้อ่านมาก ๆ ที่เรียนตามความโง่งมกันไป น่าจะไม่มีอะไรเลยเป็นความดีงามสำหรับผู้เขียนจึงได้นำความโง่งมาประกาศ กรุณาฝืนใจอ่านด้วยความสงสาร เพราะมีอย่างนี้จริง ๆ

ตั้งนั้นเวลาท่านมรณภาพและถวายเพลิงเสร็จ จวนถึงวันแจกอัฐิและบริหารท่านไว้เป็นที่ระลึกบูชา จึงรีบโดดเข้าป่าเข้าเขาไปเงียบ ด้วยความคิดเห็นที่เข้าใจว่าตนฉลาด ถ้าขึ้นอยู่ที่นั่นต่อไปจนถึงวันแจก จะต้องได้รับแจกบริหารชั้นต่าง ๆ และอัฐิท่านแน่นอน แล้วก็ไม่นึกความเป็นหมาดังที่ท่านว่า สุดท้ายหมาตัวฉลาดเกินโลกก็เผ่นเข้าป่าเข้าเขาจริง ๆ ไม่ยอมอยู่เพื่อรับแจกสิ่งใดของท่านทั้งสิ้น นี่แลคือความโง่งของคนที่เข้าใจว่าตนฉลาดขนาดเป็นหมาไปแล้วเพราะความคิดโง่งนั้น ยังเข้าใจว่าตนเป็นพระอยู่อย่างเย็นใจ และยังกลัวว่าตนจะเป็นหมาอยู่รำไป น่าสลดสังเวชใจในความโง่งแบบอัจฉริยะต่อนี้ ธรรมเทศนาของท่านกัณฑ์นี้แล ที่ทำให้ผู้เขียนเป็นหมาไปได้อย่างแนบเนียนโดยไม่สำนึกตัวแม้แต่นิด ยังขึ้นอวดดีกลัวว่าตนจะเป็นหมาอยู่ได้

จนท่านมรณภาพผ่านไปร่วมปีจึงมาระลึกโทษได้ว่า ได้คิดผิดอย่างถนัดเกินกว่าจะได้รับอภัยโทษโปรดปรานจากท่าน สาเหตุที่ระลึกโทษได้ไม่สายจนเกินไปนักถึงกับยมบาลคัดออกจากบัญชี “ประเภทนรกแตก” ก็เพราะความหวนระลึกถึงพระคุณท่านในแง่ต่าง ๆ แล้วเล่าตลอดเวลาประจำอิริยาบถเรื่อยมา จึงมาสะดุดใจจนสะดุ้งว่า โอ้โฮพุทธบริษัทที่เคารพพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ แม้พระพุทธรูปปฏิมากรรม พระบริหารและสถานที่เคยประทับ พระธรรมที่จารีกลดคัมภีร์ไบบลานและวัตถุต่าง ๆ ตลอดพระสงฆ์ที่เป็นรูปแทนองค์และชื่อเสียงเรียงนามของความปฏิบัติ ตลอดการกำจัดกิเลสของท่าน ยังเป็นความเคารพอันดีงามและเป็นเนติแบบฉบับอันยอดเยี่ยมเพื่อพวกเราชาวพุทธสุดท้าย ภายหลังได้ยึดเป็นคติอันดีหาที่ตำหนิมิได้ตลอดมา เหตุไฉนเราจะรับบริหารและอัฐิท่าน อาจารย์มั่นซึ่งเป็นอาจารย์ที่เราเคารพรักที่สุดหัวใจ จนสามารถยอมสละทุกสิ่งทุกอย่างแทน

ท่านได้โดยไม่อาลัยเสียดาย ไว้สักการบูชาเทิดทูนแทนองค์ท่านเหมือนบรรดาศิษย์
ทั้งหลายทำกัน ทำไม่กลัวเป็นหมา

ไอ้โฮ มีใช่เรากลายเป็นหมาในร่างของพระผู้รอดตีไปแล้ว เพราะความโง่เขลา
ทำลายแต่ขณะแรกฟังเทศน์ท่านวันนั้นแล้วละหรือ แล้วกัน ตัวดี ตัวฉลาดแหลมหลัก แต่
ไม่รู้จักทำอะไรให้เป็นหมาหรือเป็นพระเป็นคน เธอตัวฉลาดมาโดนตำแหน่งหมาเข้าเสีย
แล้ว เป็นเพียงไม่มีหางเหมือนหมาทั่วไปเท่านั้นเอง นำสลดสังเวชตน์ที่ไม่มีอะไรให้อภัยได้
เพราะสายไปเสียแล้ว ท่านอาจารย์มันผู้เคยเมตตากลับเราจะเป็หมาต่อหน้าท่านก็
นิพพานไปเสียแล้ว เพราะท่านสอนแล้วไม่ยอมรับ แต่กลับเห็นผิดคิดแหวกไปเป็นหมา ทั้ง
ที่ท่านตวาดห้ามไว้ไม่ยอมฟัง ตายจริง คราวนี้ อนิจจา วต สงขาร่า สังขารช่างหลอกพระให้
เป็นหมาได้ต่อหน้าต่อตา อุปาทวยธมฺมิโน ขณะนี้เรากำลังเกิดเป็นหมาในร่างพระ
อุปัชฌายิตวา นิรุชฌนฺติ เกิดเป็นหมาแล้วจะดับความเป็นหมาของตนด้วยอุบายวิธีใดเล่า
รีบคิดหาทางดับอย่างอนใจ รวากับตนเป็นพระทั้งที่กำลังเป็นหมาอยู่ขณะนี้ เตสั วุปสโม
สุโข การระงับดับความคิดทั้งปวงที่พาให้เป็นหมาเสียได้ หมาในตัวเราก็ระงับไป ใจเป็นสุข
หมดเรื่องไปเอง

พอระลึกโทษได้ก็กราบขอขมาโทษท่านอย่างถึงใจ แล้วรีบไปขออัฐิท่านที่เชิญไว้
สักการบูชาเป็นส่วนรวมในหน้าเทศกาล จนกว่าพระอุโบสถจะสร้างเสร็จแล้วเชิญท่านไป
บรรจุไว้ใต้ฐานพระประธานในพระอุโบสถ วัดสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร กับท่านพระครู
อุดมธรรมคุณ (พระอาจารย์มหาทองสุก สุจิตฺโต) เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส ท่านเองก็
อนุเคราะห์ด้วยความเต็มใจและเมตตาพระที่แสนโง่ แม้ได้อัฐิท่านมาอย่างสมใจแล้วก็ทำ
ให้มีอะไร ๆ สะกิดใจอยู่เสมอมา รวากับวิบากแห่งหมานั้นยังติดตัวแก้ไม่ตก เฉพาะอัฐิ
เวลาได้มาแล้วก็คอยวันคอยคืนอยากให้อัฐิของท่านกลายเป็นพระธาตุ ในขณะที่เดียวกันก็มี
อะไรสะกิดใจอยู่เสมอมาว่า อัฐิท่านไม่มีวันกลายเป็นพระธาตุ ถ้ายังอยู่ในกรรมสิทธิ์ของเรา
ที่เคยประมาทท่านด้วยความคิดโง่ของตน ถ้าท่านจากเราไปมีทางกลายเป็นพระธาตุได้
อย่างไม่มีปัญหา

เป็นที่น่าประหลาดและอัศจรรย์เกินคาด พอแจกให้ท่านผู้อื่นไปสักการบูชา อัฐิท่าน
ได้กลายเป็นพระธาตุไปอย่างรวดเร็ว ผิดธรรมดาที่อยู่กับคนบาปหนาปัญญาทำลายตน
อย่างมากมายจนไม่น่าเชื่อ แต่เรื่องก็เป็นอย่างนั้นจริง ๆ กรรมตอนนี้ยังไม่หมดสิ้นไปง่าย
ๆ แม้ท่านมาอยู่กับเราก็คอยแต่จะพรากจากไปทั้งที่เคารพรักท่านมากมายสุดหัวใจ จน
กลายเป็นสภาพเดิม คืออยู่แต่ตัวเปล่าราวกับหมาตัวเดิมแล้วเหมาะกับภูมิของตนโดยแท้

ทุกวันนี้เมื่อพยายามเสาะแสวงอัฐิหรือพระธาตุท่านจนหมดหวัง ไม่มีทางได้ท่านมา ลักการบูชาแล้ว เลยทำให้อยู่เฉยได้เหมือนคนสบายหมดหวัง ทั้งที่ใจก็ยังกระวนกระวาย อยากได้ท่านอยู่นั่นเอง จึงได้เตือนตนว่า คราวนี้เชื่อหรือยัง กรรมที่เห็นกับตาตัวเองอย่าง ประจักษ์ไม่จำต้องถามใครอีกแล้ว อันเป็นคำสอนแกมประชดเพื่อได้สติบ้าง ต่อไปจะได้ คิดหลายแง่หลายกระทรวงไม่อวดดีอวดเก่งด้วยความคิดเพียงหน้าเดียว ไม่ทบทวนซ้ำซากให้ได้หลายส้นพันคมมาใช้ อันเป็นอุบายของท่านผู้ฉลาดที่เคยปฏิบัติกันมา

นับแต่บัดนั้นมา แม้จะยอมเห็นโทษของตนแล้วเพียงไร แต่เรื่องอัฐิท่านกับเราคง ยังมีอะไรกันอยู่ภายในใจนั่นเอง ไม่ยอมลบล้างและหายไปเหมือนสิ่งดีชั่วธรรมดาทั้งหลาย ที่ท่านว่ามนอกกรรมนั้น แต่ก่อนก็เชื่อว่ามีผลเช่นเดียวกับกรรมอื่น ๆ ที่ทำด้วย ทวารทั้งหลาย แต่ไม่สะดุดใจมากเหมือนคราวนี้ พออัฐิท่านอาจารย์มั่นประจักษ์กับตัวแล้ว ทำให้หายสงสัยในกรรมต่าง ๆ โดยสิ้นเชิงว่า กรรมให้ผลนั้นให้ผลอย่างไร ผู้ทำกรรมที่ไม่ หลงลืมในกรรมที่ทำของตน ย่อมทราบด้วยตัวเอง นอกจากไม่กล้าพูดให้ผู้อื่นฟังเท่านั้น

ที่ท่านอาจารย์มั่นเทศน์วันนั้น ก็เต็มไปด้วยเจตนาเมตตาสงเคราะห์อย่างหาที่ เปรียบมิได้ ท่านช่วยปิดกั้นทางไหลมาแห่งความลามกทั้งหลาย กลัวจะไหลบ่ามาแปด เปื่อนของที่ยังดีใช้การได้ให้เสียไปด้วย ท่านช่วยปิดกั้นอย่างเต็มกำลังความสามารถ เพราะ การนำอัฐิของครูอาจารย์ไปจำหน่ายขายกิน เป็นความลามกโสมมอย่างยิ่งสำหรับพระ กรรมฐานที่เคยได้รับอบรมมาด้วยดี พอทราบบุญบาปได้เท่าที่ควรแล้วไม่น่าจะทำอย่างนั้น ท่านจึงเทียบการกระทำนั้นเหมือนการกระทำของสุนัข เพราะเป็นการกัดการแทะแบบสัตว์ ที่ไม่รู้บาปบุญคุณโทษ อันเป็นภูมิและขนบธรรมเนียมของมนุษย์ปฏิบัติกันมา เมื่อเราไม่ทำ แบบกัดแบบแทะเหมือนหมาก็จะเป็นหมาไปไม่ได้ด้วยเอง เฉพาะคนไม่พอดีจึงกลับคิดเลยเถิดไปตามนิสัย โดยกลัวการนำอัฐิท่านไปเคารพบูชาจะไม่พ้นความเป็นหมา สูดท้ายก็เป็น หมาเพราะความโง่ของตนจนได้

ท่านผู้อ่านผู้ฟังทั้งหลาย กรุณาอย่ายึดความคิดความเห็นหน้าเดียวไปเป็นทาง ดำเนิน จะกลายเป็นผู้ไม่รอบคอบและผิดพลาดไปอีกหลายคน ความคิดที่ได้รับการ ทดลองใคร่ครวญอยู่อย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว ย่อมเป็นความคิดที่ควรแก่การงานทั้งหลาย ทั้งทางโลกและทางธรรม ไม่ค่อยมีผิดพลาด แม้การปฏิบัติต่อตัวเองโดยเฉพาะเพื่อความ เจริญรุ่งเรือง ก็ควรสนใจความคิดประเภทนี้ จะไม่ผิดพลาดและเสียใจในภายหลัง ผู้นับถือ พุทธศาสนาจึงควรมีความรอบคอบด้วยเหตุผลในการปฏิบัติศาสนา งานทางโลกและทาง

ธรรมจะไม่ผิดพลาดจากความมุ่งหมาย เพราะหลักพุทธศาสนามีเหตุผลกำกับอยู่ด้วยทุกระยะทุกระศกทุกตอน บรรดาธรรมในวงศาสนาที่ประกาศสอนไว้

การที่ผู้นับถือพุทธศาสนา อันเป็นศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวกัน แต่มีการปฏิบัติเป็นไปในรูปลักษณะต่างกัน โดยแอบอิงศาสนาเป็นที่รองรับความถูกต้อง จนบางแขนงลงกันไม่ได้ ทั้งนี้ก็น่าคิดอยู่บ้างสำหรับชาวพุทธผู้ตระหนักในเหตุผลตามหลักธรรม เพื่อการกระทำจะไม่เป็นลุ่ม ๆ ดอน ๆ จะกลมกลืนกับหลักศาสนธรรมอันเป็นองค์ของศาสนาแท้ ทั้งเหตุและผลจะไม่ขัดแย้งกัน ดังที่มักมีอยู่เสมอในวงพุทธบริษัทอันเดียวกัน หากใช้ความใคร่ครวญตามส่วนใหญ่ส่วนย่อยของศาสนาบ้าง แม้จะผิดแผกแตกต่างกันบ้างตามแขนงต่าง ๆ แห่งธรรมและจริตนิสัย ก็คงไม่มากมายจนน่ารำคาญนัก ดังที่ปรากฏอยู่ ซึ่งแทบพูดได้ว่าเป็นยาประจำบ้านแห่งสงครามคารมชาวพุทธที่สาदन้าสงครามตีใส่กันโดยไม่เลือกกาลสถานที่ควรหรือไม่ประการใด แม้เจตนาจะบริสุทธิ์ต่อศาสนาด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่ก็พอทราบความบกพร่องของชาวพุทธเราที่ต่างปฏิบัติไปตามความคิดเห็น มากกว่าความหนักแน่นในหลักธรรมอันเป็นเข็มทิศทางดำเนิน

การขบฉันทของพระธุดงค์กรรมฐาน

ที่เขียนผ่านมามีได้กล่าวถึงบาตรและขนาดของบาตรพระกรรมฐาน ซึ่งถือเป็นบริวารจำเป็นทั้งยามปกติและเวลาออกเที่ยววิเวกเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม ยามปกติถ้ายังฉันทอยู่ ท่านจำต้องออกบิณฑบาตเป็นกิจวัตรทุกวัน และฉันทในบาตรเป็นประจำ เวลาออกเที่ยวกรรมฐานก็อาศัยบาตรเป็นภาชนะสำหรับใส่บริวารต่าง ๆ เช่นเดียวกับฆราวาสถือกระเป๋าคือเป็นเพื่อนเดินทาง การฉันทจันทของพระกรรมฐาน ท่านฉันทสำรวมดังกล่าวแล้ว เวลาไปบิณฑบาตกลับมาถึงที่พักหรือวัดแล้ว ก่อนฉันท ถ้ามีหลายองค์ด้วยกัน เช่น อยู่ในสำนักหรือออกเที่ยวด้วยกันหลายองค์ในบางครั้ง ที่ท่านเคยปฏิบัติมาเมื่อได้อาหารมาน้อยจากบิณฑบาต ต่างนำอาหารต่าง ๆ ออกจากบาตรมาแคะรวมกัน แล้วแจกจ่ายใส่บาตรให้ทั่วถึงกัน

เสร็จแล้วถ้ามีญาติโยมตามออกมาแม้แต่คนหนึ่งขึ้นไป ท่านอนุโมทนา ยถา สัพพีฯ ก่อนแล้วค่อยลงมือฉันท แต่โดยมากมักทำอนุโมทนาอยู่ในบ้านเสร็จแล้วค่อยออกมา โดยญาติโยมทำร้านเล็ก ๆ ไว้ในบ้านแห่งหนึ่งหรือสองแห่งเพื่อท่านนั่งอนุโมทนาเสร็จแล้วค่อยออกมา ญาติโยมจึงไม่ค่อยตามมา มีอะไรเขาก็เตรียมใส่บาตรให้พร้อมเสร็จ เมื่อจัดอาหาร